

RELATIVISME I DECADÈNCIA INFORMATIVA EN L'ACTUALITAT: PROBLEMES EPISTEMOLÒGICS DE VANGUARDIA

Francesc Coloma Molina

Llicenciat en Filosofia

Tenint en compte que el concepte de *veritat* –nucli de diverses branques de la Filosofia, principalment de l'Epistemologia– ha estat un dels principals fonaments dels més grans reptes intel·lectuals i acadèmics de la història de la humanitat, d'aquesta trajectòria en podem deduir el fet de que el concepte de *veritat* és precisament allò més complicat d'esclarir o definir en l'àmbit del coneixement.

Per endinsar-nos en aquesta complexitat amb la cautela que requereix tal exercici, plantejarem **quatre aspectes** a tenir en compte abans d'intentar enfocar el concepte de *veritat* amb mínimes garanties per obtenir-ne un registre adequat. Seguidament, n'extraurem les **conclusions** que ens permetin aproximar-nos, ja no al propi concepte de *veritat*, sinó a una metodologia analítica que ens permeti apropar-nos-hi i utilitzar-lo d'una manera més adequada.

1. PARMÈNIDES I L'OBJECTIVITAT DE L'ÉSSER

Segons considera el rellevant pensador eleata, l'ésser és quelcom perfecte i invariable al que ell atribueix una geometria conceptual esfèrica, atesa la seva perfecció i completesa. Per entendre amb major profunditat les implicacions epistemològiques d'aquesta consideració, basarem el desenvolupament d'aquest anàlisi en una cita en la que Parmènides exposa les connotacions entre aquest concepte d'esfericitat i els relacionats amb el de perfecció, que esmenta de la següent manera:

*En conseqüència, (l'ésser) ha rebut tots els noms que els mortals, convençuts de que eren vertaders, li van imposar: néixer o perir, ser i no ser, canvi de lloc i alteració del color resplendent. Però atès que és el darrer límit, és perfecte, com la massa d'una esfera ben rodona en la seva totalitat, equilibrat des de el centre en totes les seves direccions; (...).*¹

Si atenem al concepte d'esfericitat que Parmènides atribueix a l'ésser com a absolut, perfecte i invariable, a més de tenir en compte que al principi del text contempla la diversitat de predicats que les persones imperfectes i limitades li adjudiquen, podem interpretar d'aquestes paraules que en el coneixement existeix una necessària imbricació entre dos fets que refereixen i constitueixen al mateix: l'acte de conèixer; el primer d'aquests dos fets és l'existència de l'ésser en si, que com a *substantia* se sustenta a si mateix i és, per tant, independent i invariable. Aquesta perfecció indicaria la seva constitució esfèrica, que implica una mateixa i sola forma sigui vist des del punt de vista des del que sigui vist. Però aquí intervé el segon factor constitutiu del coneixement, el qual és la única opció que ens permet adjudicar-li la variabilitat de qualitats –sovint contradictòries– vistes en un mateix ésser per part de diversos subjectes observants.

Cal aclarir que, en aquesta cita, Parmènides fa referència a l'ésser com a absolut, com a existència general còsmica, però atès que l'existència de cada ésser particular, com a tal existència, ha de gaudir de la mateixa transcendentalitat, accedim a considerar una relació cognitiva entre subjecte i ésser fonamentalment idèntica a la esmentada pel pensador eleata.

En conclusió, quedaria així assumit que la variabilitat informativa sobre els éssers sorgeix inevitablement de la diversitat perspectiva dels subjectes, que constitueix tant mateix la base de la seva subjectivitat.

Per entendre amb major profunditat com es du a terme aquesta relació cognitiva entre subjecte i ésser, passarem a interpretar dues cites també rellevants al respecte, procedents de Kant i de Nietzsche.

¹ KIRK, GS; Raven, J.E.; Schofield, M. (1957, 1983). *Los filósofos presocráticos griegos. Historia crítica con selección de textos* (García, J; trad.). Madrid: Gredos, pàg. 363.

2. KANT I LA RE-PRESENTACIÓ DELS FETS

En la mateixa direcció que el que venim exposant, Immanuel Kant planteja la percepció dels éssers com una *re-presentació* dels mateixos en base a les disposicions cognitives del subjecte que es troba davant la presentació original d'aquests.

En la Crítica de la Raó Pura ho descriu amb les següents paraules:

(...) Suposant que el nostre coneixement empíric es regeix pels objectes en tant que coses en si, es descobreix que allò incondicionat no pot pensar-se sense contradicció; per contra, suposant que la nostra representació de les coses, tal com ens són donades, no es regeix per aquestes en tant que coses en si, sinó que més aviat aquests objectes, en tant que fenòmens, es regeixen per la nostra forma de representació, desapareix la contradicció.²

D'aquesta cita en podem extreure, com a base del fenomen cognitiu, l'afirmació de que en l'acte de conèixer succeeix fonamentalment un re-coneixement, en l'objecte, de les qualitats que la ment del subjecte projecta en aquell, així com una manca de re-coneixement d'aquelles que, un cop projectades, no són enregistrades en l'objecte en qüestió. D'aquest cribratge de conceptes projectats, el subjecte en reconeix a l'objecte; però aquest objecte que reconeix dista força de l'ésser que és en si mateix, ja que l'ésser és en si complet, il·limitat i alterable, mentre que el reconeixement que en fa el subjecte es basa en una definició limitant, en un enregistrament dins uns paràmetres conceptuals limitats, llur conjugació és, a més, subjectiva i relativa a l'anterior aprenentatge que el subjecte hagi tingut en relació al reconeixement dels objectes.

Tant mateix succeeix que amb el pas del temps les opinions canviïn, atesa la constant ampliació dels paràmetres i continguts cognitius que té cada subjecte en la seva evolució natural.

Es per aquest motiu que el concepte de *veritat* és tant fugitiu dels processos intel·lectuals que tracten d'enregistrar-lo mitjançant conceptes definitoris, doncs l'ésser, com a veritable i transcendent existència, defuig per excedència ontològica a les limitades i limitadores adjudicacions que puguin fer-li aquells els conceptes definitoris; i atès que el procés de definició cognitiva està necessàriament basat en tals conceptes i les relacions que hi té associades cada subjecte en qüestió, els diversos actes de coneixement seran necessàriament diferents entre si, aparentant així estar referint a objectes diferents, tot i que en realitat estiguin podent referir-se a un mateix ésser. Arribats a tals consideracions, ens ve de Nietzsche un plantejament que ens durà al final d'aquestes reflexions de base, a partir de les quals passarem a extreure les conclusions d'aquest article.

2 KANT, I. (1781). Crítica de la Razón Pura (Ribas, P.; trad.). Madrid: Santillana, pàg. 22.

3. NIETZSCHE I LA INTERPRETACIÓ COM A ÚNICA BASE COGNITIVA

Si fins ara havíem esclarit que la funció de l'ésser en l'acte del coneixement és només possibilitant en tant que és, cognitivament, allò en base al que l'intel·lecte pot exercir les seves funcions cognitives relacionant conceptes mitjançant la relació causal de necessitat, anem a parar al fet de que, com deia Friedrich Nietzsche en els seus Fragments Pòstums, cognitivament en la necessitat "no hi ha fets, sinó interpretacions"³.

El professor Nietzsche, en defensa de la seva revolucionària idea del Súperhome, considerarà l'herència moral com una privació de noves i més lliures visions de la realitat. Les creences en veritats invariables de caràcter metafísic suposen, des de la seva visió, una forma radical de fonamentació moral, tal com resulten ser els determinants conceptes de bé i mal.

Així, l'ésser humà només podria assolir la seva genuïna naturalesa si era capaç d'alliberar-se d'allò que l'alienava en veritats que no li eren pròpies, doncs aquestes, per les seves transcendentalitats ancoraven l'esperit humà en un quietisme que li impedia evolucionar d'acord amb les seves pròpies exigències creatives: quedava, així, l'ésser humà condemnat a repetir les circumstàncies anteriors a fi de seguir fidel a les veritats d'aquelles, que procedien igualment de les de les anteriors.

En La Genealogia de la Moral Nietzsche ens exposa, amb les següents paraules, com per damunt d'aquest ancorat en les herències conceptuals i morals s'hi ha d'imposar una voluntat de poder que refaci la realitat en cada experiència, sense reproduir en ella els fonaments de les anteriors.

Aquesta idea ens acostaria a un reconeixement conscient de la nostra realitat subjectiva, que no seria la percepció objectiva i alliberada de prejudicis de l'ésser esfèric proposat per Parmènides, que és, com digué Kant, inaccessible a la cognició humana, sinó un acte de coneixement alliberat de condicionants externs al propi subjecte, és a dir, només condicionat per aquells fonaments genuïnament propis d'aquest.

Així ho exposa el pensador alemany en la seva esmentada obra:

(...), totes les finalitats, totes les utilitats són tan sols indicis de que una voluntat de poder s'ha ensenyorit de quelcom menys poderós i ha imprès en això, partint de sí mateixa, el sentit d'una funció; (...)⁴

En aquesta cita podem veure-hi el concepte d'emancipació, d'establiment d'una realitat pròpia en front a l'ésser, que permet una relació genuïna del subjecte amb aquest, ja que no està condicionada per veritats externes heretades, alienants respecte a aquesta genuïnitat relacional.

3 NIETZSCHE, F. (1886). *Fragmentos póstumos*, Vol. IV. (Vermal, J.L.; Linares, J.B.; trad.). Madrid: Tecnos, Cap. 7, Mp XVII 3b.

4 NIETZSCHE, F. (1887). *La Genealogia de la Moral* (Sánchez, A.; trad.). Madrid: Alianza, pàg. 100.

▶▶ CONCLUSIONS

Partint de la trajectòria analítica proposada amb la selecció i la interpretació dels textos exposats fins aquí, arriba el moment de fer i intentar respondre la pregunta clau d'aquest article: **Perquè el concepte de veritat ha estat tant esmicolat i desvirtuat en les darreres dècades i especialment en l'actualitat?**

La resposta no rau tant en la diversitat perspectiva que constitueix al concepte de subjectivitat, sinó en una utilització perniciosa i precipitadament variant d'aquest perspectivism a fi d'apropriar-se de l'opinió aliena per part de qui vol exercir poder sobre la resta.

Si hi ha quelcom que s'ha pogut comprovar sobradament en infinitat de fets històrics, és que la persuasió és més efectiva per al domini que la dominació forçosa. Aquest coneixement és el que porta a infinitat d'entitats i organitzacions a divulgar informació que primerament nodreixi l'intel·lecte i els principis morals de l'espectador de contingut basat en els interessos de cada entitat o organització en qüestió, per a continuació oferir-li repetidament informació similar hibridada amb incentius que indueixin a aquell a actuar d'acord amb els interessos circumstancials que en cada moment tinguin aquestes entitats.

Per enriquir aquesta reflexió, és força adequada la concepció que David Hume⁵ té del procés de constitució dels continguts cognitius. Segons Hume, les relacions entre dos fets o ens s'estableixen en el contingut cognitiu a partir de l'observació repetida de les mateixes, de manera que qui vulgui induir a l'espectador, per exemple, a assimilar com a certa la relació entre una ètnia, un col·lectiu o una ideologia política i certs inconvenients com la delinqüència o la pobresa, divulgarà repetida i únicament notícies o informació de casos concrets en els que es doni aquests tipus de relacions, de manera que, un cop l'espectador hagi assimilar aquests inconvenients com a factors directament relacionats no amb casos particulars, sinó amb una ètnia, col·lectiu o ideologia política en general, centrarà aquests mals en aquesta figurada causa, eludint-ne d'altres de les que no n'ha estat informat. Així, el seu vot, la seva opinió o la seva forma d'actuar anirà enfocada als interessos de que l'ha nodrit d'aquest contingut cognitiu.

El mateix passa amb interessos simplement econòmics i mercantils, doncs convèncer a l'espectador de que segons quines relacions entre inconveniències per al seu desenvolupament personal i l'absència de segons quins productes a la venda per part de qui li ofereix aquesta informació tendenciosa, induirà a aquell a consumir tals productes.

En definitiva, el problema d'aquest model de desenvolupament social de la selecció i la divulgació d'informació és que aviat sorgeixen infinitat de casos en els que no es compleixen les expectatives assimilades per l'espectador, el que du a aquest al desengany i a un escepticisme desorientador.

Seguint a Nietzsche, la clau per evitar aquesta alienació mental que converteix al subjecte en objecte de l'alienació personal és l'emancipació, una emancipació que ha de venir per la superposició de la pròpia voluntat i del propi criteri respecte als conceptes i les relacions conceptuals subministrades per fonts alienes. El que ve a ser la base de la reflexió, la base del pensament filosòfic.

És per aquest motiu que la Filosofia pren especial rellevància en temps de crisis epistemològiques com la que estem vivint, el que podria explicar perfectament que els darrers anys (en destacable mesura en l'any 2016⁶) hi hagi hagut un augment en el nombre d'estudiants que opten per la carrera de Filosofia, així com un altre notable augment en les vendes de llibres de contingut filosòfic.

5 HUME, D. (1738-40). *Compendio de un tratado de la naturaleza humana* (Carmen García, C.; García A.; trad.). Valencia: Teorema, pàg. 31-32.

6 IBÁÑEZ, M.J.; LERÍN, O. (2016). "La filosofía està de moda". *El Periódico*, 10 de novembre de 2016.